

Maciej Rak

Uniwersytet Jagielloński

Katedra Historii Języka i Dialektologii

ORCID: 0000-0003-0042-1406; e-mail: maciej.rak@uj.edu.pl

Polska frazeologia gwarowa – próba bilansu

Abstrakt: Artykuł stanowi podsumowanie dotychczasowych badań w zakresie polskiej frazeologii gwarowej. W kolejnych częściach autor omawia: 1) historię badań nad polską frazeologią gwarową; 2) dorobek w tej dziedzinie; 3) metody wykorzystywane do opisu gwarowego materiału frazeologicznego; 4) perspektywy badań (przede wszystkim najpilniejsze potrzeby); 5) sposoby wykorzystywania frazeologii gwarowej przez przedstawicieli innych dziedzin.

Słowa kluczowe: polska frazeologia gwarowa, historia badań nad polską frazeologią gwarową, metody badań frazeologicznych.

Abstract: **Polish dialectal phraseology – an attempt at balance.** The article is a summary of research conducted to date in the field of polish dialectal phraseology. In the following parts, the author discusses: 1) the history of research on polish dialectal phraseology; 2) achievements in this field; 3) methods used to describe dialectal phraseological material; 4) research perspectives (most of all the most urgent needs); 5) ways to use dialectal phraseology by representatives of other fields.

Keywords: Polish dialectal phraseology, history of research on Polish dialectal phraseology, methodologies of phraseological research.

Wprowadzenie

Trzydzieści jeden lat temu Jerzy Treder (1991) opublikował artykuł pt. *Nowa dziedzina badawcza: frazeologia gwarowa*. Dziś frazeologię¹ gwarową traktujemy już jako w pełni okrzepłą dziedzinę (subdyscyplinę dialektologii), mającą swoisty przedmiot badań, znaczący dorobek i wykorzystującą różne metodologie. Od razu należy jednak dodać, że sytuuje się ona na pograniczu dialektologii (z którą łączy ją przedmiot badań, czyli gwary, a co za tym idzie m.in. pytanie o to, gdzie przebiega granica między tym, co gwarowe i niegwarowe) i szeroko pojętej teorii frazeologii. Nie jest tak, że oddziaływanie naukowe jest tu jednostronne, tzn. że badacze frazeologii gwarowej są

¹ Choć w artykule konsekwentnie używam mającego dość długą tradycję terminu *frazeologia*, to jednak traktuję go szeroko, właściwie jako synonimu *frazematyki* w ujęciu Wojciecha Chlebdy (1991).

inspirowani nowościami ogłaszanych przez frazeologów zajmujących się polszczyzną ogólną i nie dają nic w zamian. Mówioność gwar (w znaczeniu skrajnej dominacji kodu mówionego) może inspirować do opisu oralnego źródła frazeologii jako takiej, czego dotyczy artykuł Wojciecha Chlebdy *Frazeologiczne zaplecze językowego obrazu świata* (2020).

W niniejszym tekście, który stanowi pewnego rodzaju podsumowanie dotychczasowych dokonań z zakresu frazeologii gwarowej, poruszę pięć kwestii:

- 1) omówię historię badań nad polską frazeologią gwarową;
- 2) przybliżę dorobek w tej dziedzinie;
- 3) wymienię metody wykorzystywane do opisu gwarowego materiału frazeologicznego;
- 4) zarysuję perspektywy badań (przede wszystkim najpilniejsze potrzeby);
- 5) wskażę, do czego może być wykorzystywana frazeologia gwarowa.

Historia badań nad polską frazeologią gwarową

Początek badań datuje się od artykułu Bernarda Sychty *Element morski w kaszubskiej frazeologii* (1955). Była to pierwsza praca, którą w całości poświęcono temu działowi leksyki. Jednak dopiero w latach 80. XX w., dzięki artykułom i monografiom Jerzego Tredera (1986, 1989) i Anny Krawczyk-Tyrpy (1987), można mówić o systematycznych badaniach. Wcześniej (do końca lat 70.) miały one raczej charakter przyczynkarski, co sprawiło, że definicja hasła *frazeologia gwarowa* z 1978 r. autorstwa Mariana Kucały umieszczona w *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* – z dzisiejszej perspektywy – jest mało precyzyjna, gdyż opiera się na wnioskach z dwóch artykułów Huberta Górnowicza (1975a, b), por.:

Frazeologia gwarowa – jest znacznie mniej zróżnicowana i odbiegająca od jęz. literackiego niż słownictwo gwarowe. Stwierdzono np., że w gwarach malborskich tylko 5% stałych związków wyrazowych nie ma odpowiedników w jęz. literackim, podczas gdy wyrazów różnych od literackich jest około 25%. We frazeologii zdarzają się wyrazy poza tym w danej gwarze nieznanne, np. *chart* tylko w stałym połączeniu *głodny jak chart* (i *chart* rozumiany jako ‘ktoś bardzo głodny’) (EWJP, 91).

To samo hasło w *Dialektach i gwarach polskich* Stanisława Dubisza, Haliny Karaś i Nijoli Kolis (1995, 49–50) jest już bardziej rozbudowane (eksponuje różnice między frazeologią gwarową i ogólnopolską), choć nadal bazuje na wskazanych wyżej artykułach Górnowicza. Tak samo została ujęta frazeologia gwarowa w *Dialektach i gwarach polskich. Internetowym kompendium* pod redakcją Haliny Karaś, tu jednak definicję poszerzono o uwagi z artykułu Macieja Raka na temat frazeologii gwar Podtatrza (Rak 2007a).

W pierwszej dekadzie XXI w. grono frazeologów gwarowych poszerzyło się o kolejne pokolenie badaczy: Emila Popławskiego (2014), Lidie Przymuszałę (SFŚI) i wspomnianego Macieja Raka (SFGD; 2007b). W dniach 3–4 października 2015 r. Katedra Historii Języka i Dialektologii Wydziału Polonistyki UJ zorganizowała kon-

ferencję „Słowiańska frazeologia gwarowa”, kolejna edycja tej sesji odbyła się 11–12 października 2019 r. Krakowskie spotkania zintensyfikowały badania nad polską i słowiańską frazeologią gwarową i zaowocowały dwoma monografiami wieloautorskimi: *Słowiańska frazeologia gwarowa* (Rak, Sikora 2016) i *Słowiańska frazeologia gwarowa II* (Rak, Mokienko 2020).

Przed artykułem Sychty frazeologia gwarowa była oczywiście opisywana, ale jako część materiału uwzględnianego w słownikach gwarowych. Ujęcia leksykograficzne zmieniały się: od takiego, które cechowało się brakiem konsekwencji i zdecydowanym prymatem leksyki jednowyrazowej (zwłaszcza XIX-wieczne słowniki, np. *Słownik gwary podhalskiej* Bronisława Dembowskiego [1894], w którym jednostki frazeologiczne pojawiają się w cytatach użycia), poprzez – wzorem rozstrzygnięć stosowanych w leksykografii ogólnopolskiej – umieszczanie frazeologizmów pod członem konstytutywnym (np. w *Słowniku gwar polskich* Jana Karłowicza [SKarł], więcej o ujęciu frazeologii w tym słowniku czytaj w: Przymuszała 2016; 2020) i tworzenie osobnego działu frazeologicznego (np. w *Słowniku gwar polskich* PAN [SGP PAN], więcej o frazeologii w SGP PAN czytaj w: Krawczyk 1982), aż do równoprawnego traktowania (z całą konsekwencją tej decyzji) pojedynczych wyrazów i frazeologizmów. Ostatnie rozwiązanie jest stosowane np. w słownikach gwarowych Józefa Kaśia (KaśILG; KaśSGO), w których – podobnie jak w *Słowniku współczesnego języka polskiego* pod red. Bogusława Dunaja (SWJP) – frazeologizmy są samodzielnymi hasłami umieszczonymi w porządku alfabetycznym pod pierwszą literą pierwszego członu niezależnie od tego, jaka to część mowy i czy jest to wyraz autosemantyczny.

Z tej części artykułu wynika, że badania dotyczące frazeologii gwarowej są rozwijane przede wszystkim w Krakowie (Tyrpa, Rak i Popławski) i Opolu (Przymuszała).

Prace dotyczące polskiej frazeologii gwarowej w ujęciu ilościowym

Stan badań dotyczący polskiej frazeologii gwarowej został szczegółowo omówiony w artykułach Krawczyk-Tyrpy (Krawczyk 1985; Tyrpa 2016), Przymuszały (2011) i Raka (2021). Nie będę tu więc powtarzał tych informacji, tym bardziej że do dwóch z wymienionych prac (Tyrpa 2016; Rak 2021) można łatwo dotrzeć – są dostępne w Internecie (odpowiednie odnośniki umieściłem w bibliografii). Na ten dorobek spojrzę z nieco innej perspektywy, bardziej syntetycznie – dokonam zestawienia ilościowego, by pokazać, które z dialektów do tej pory zostały najlepiej opisane pod względem zasobu frazeologicznego, a także iloma pracami z zakresu frazeologii gwarowej dysponujemy.

Ponieważ pełna bibliografia prac opublikowanych w 2021 r. będzie znana z pewnością dopiero w pierwszej połowie 2022 r., tabela 1. i wykres 1. uwzględniają publikacje z lat 1955–2020. Dodam jeszcze, że stosuję tu tradycyjny podział dialektów. Nie mogę pominąć kaszubszczyzny, bo przecież pierwsza polska praca z zakresu frazeologii gwarowej to – jak już pisałem – *Element morski w kaszubskiej frazeologii* (Sychta 1955).

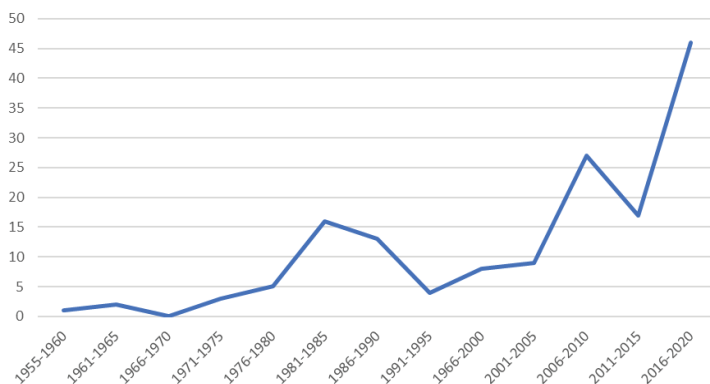
Tabela 1. Ilościowy wykaz prac dotyczących frazeologii gwarowej z podziałem na dialekty i typy tekstów

Rodzaj	Wszystkie dialekty	Kilka dialektów	Kaszuby	Wielkopolska	Mazowsze	Śląsk	Małopolska	Kresy Północne	Kresy Południowe
Słownik	0	0	0	1	0	1	1	0	0
Monografia	5	0	4	0	1	0	1	0	0
Artykuł	40	8	19	5	7	27	25	4	2
Łącznie	45	8	23	6	8	28	27	4	2

Źródło: opracowanie własne.

W tym miejscu nieco więcej uwagi poświęcę słownikom i monografiom. Dotychczas opublikowano trzy słowniki (wymieniam je w porządku chronologicznym): *Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich* z 2005 r. (SFGD), *Słownik frazeologizmów i typowych połączeń wyrazowych w gwarach śląskich* z 2013 r. (SFŚI), oraz *Frazeologia gwarowa Wielkopolski północno-wschodniej* z 2018 r. (FGW). Makro- i mikrostruktura tych opracowań różni się pod pewnymi względami, co szczegółowo omówiła Gabriela Dziamska-Lenart (2018, 2020). Ponadto pojawiły się zapowiedzi słowników frazeologii gwarowej północnego Podlasia (Rembiszewska 2016) i północnokresowej (Mędeńska, Marszałek 2019). Od lat wraca też temat słownika frazeologicznego gwar polskich (np. Rak 2006; 2021; Tyrpa, Rak 2015; 2016).

Wykres 1. Wzrost liczby prac z zakresu frazeologii gwarowej (lata 1955–2020)

Źródło: opracowanie własne.

Jeśli idzie o monografie, dysponujemy jedenastoma opracowaniami. Krawczyk-Tyrpa (1987) zajęła się frazeologią somatyczną ze wszystkich gwar polskich pozyskaną z kartoteki SGP PAN. Do tak szerokiego materiału sięgnął też Popławski (2014) w książce o frazematyce z biblijnymi nazwami osobowymi. Z kolei Natalia Szydłowska (2008) i Barbara Ścigalska (2011) skupiły się na przysłowiach, aby pokazać utrwaloną w nich mądrość ludową. Dwie kolejne prace uwzględniające materiał frazeologiczny ze wszystkich gwar polskich to przywołane już wieloautorskie monografie, będące

pokłosiem krakowskich konferencji frazeologicznych (Rak, Sikora 1916; Rak, Mokienko 2020). Frazeologię animalistyczną gwar Podtatrza i Gór Świętokrzyskich omówił Rak (2007b), z kolei Treder (1986; 1989) skupił się na zależnościach między frazeologią kaszubską a kulturą ludową tego regionu. Kaszubską frazeologią zajmuje się też córka Jerzego Tredera – Justyna Pomierska (2002; 2013).

Wykres 1. prezentuje m.in. dwa okresy większego zainteresowania frazeologią gwarową, są to lata 1980–1995 i od roku 2005 do dziś. Pierwszy dotyczy wzmożonej działalności przedstawicieli pierwszego pokolenia, czyli Krawczyk-Tyrpy i Tredera, z kolei drugi okres obrazuje aktywność naukową Tyrpy i drugiego pokolenia: Popławskiego, Przymuszały i Raka. Działalność naukową Tredera przerwała jego śmierć w 2015 r.

Metody wykorzystywane do opisu frazeologii gwarowej

Pierwsze prace dotyczące frazeologii gwarowej miały na celu określenie przedmiotu badań, wskazywano więc cechy frazeologizmu gwarowego poprzez konfrontację z frazeologizmami ogólnopolskimi (Górniewicz 1975a; b). Poza tym badaczy interesowało słownikowe ujęcie frazeologii (Augustynowicz-Ciecierska 1961) i kwestie wykorzystania frazeologizmów w stylizacji literackiej (Juralewicz, Nagłowska 1965; Kobylińska 1976). W tych artykułach – i w kolejnych, które opublikowano w latach 1955–1980 – trudno się dopatrzeć zastosowania spójnej metodologii językoznawczej. Mamy tu do czynienia przede wszystkim z rejestrem jednostek wielowyrzawowych.

Na nowe tory frazeologia (w tym frazeologia gwarowa) weszła na początku lat 80. XX w. W 1980 r. odbyła się bowiem konferencja w Jachrance pod Warszawą, którą poświęcono jednemu z najważniejszych tematów frazeologicznych – motywacji. Bezpośrednio lub pośrednio był to także impuls do przygotowania prac dotyczących frazeologii gwarowej. Podczas konferencji zaproponowano procedurę analityczną uwzględniającą:

1) motywację kategoriałną – czy frazeologizmowi odpowiada grupa syntaktyczna utworzona doraźnie;

2) status komponentów frazeologicznych – czy wyrazy te pojawiają się poza frazeologizmem;

3) motywację globalną – czy metafora leżąca u podstawy frazeologizmu jest czytelna. Zainteresowanie motywacją frazeologii spowodowało – jak podaje Andrzej M. Lewicki (2007, 13) – ukierunkowanie badań w stronę charakterystyki frazeologizmów:

1) które zawierają komponenty o określonym znaczeniu;

2) które dotyczą konkretnego pola znaczeniowego.

Dodajmy, że w 1980 r. wyszła też książka Władysława Miodunki *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania* (1980).

Inspiracją do powstania monografii *Frazeologia somatyczna w gwarach polskich. Związki frazeologiczne o znaczeniach motywowanych cechami części ciała* (Krawczyk-Tyrpa 1987) nie były jednak rozstrzygnięcia ustalone w Jachrance, lecz chęć pokazania

tego, że znaczenie komponentu frazeologicznego wpływa na znaczenie frazeologizmu (jak wiadomo, definicyjną cechą frazeologii była niesumaryczność znaczeniowa, dziś – w związku z rozwojem frazematyki (Chlebda 1991) – nie jest to traktowane dogmatycznie). Badaczka zastosowała tu metodę analizy składnikowej, co oczywiście mieści się w ramach lingwistyki strukturalnej. Wydzieliła semy, które powtarzają się we frazeologizmach i na tej podstawie pokazała, że całość zebranego przez nią materiału składa się na obraz ciała człowieka, w którym części górne, przednie i prawe są pozytywniej wartościowane niż dolne, tylne i lewe. Taka propozycja opisu cechuje się uniwersalnością i może być stosowana w odniesieniu do materiału ogólnopolskiego i/lub innojęzycznego (por. Michow 2013).

Książki *Ze studiów nad frazeologią kaszubską (na tle porównawczym)* (Treder 1986) i *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje (na tle porównawczym)* (Treder 1989) są – podobnie jak monografia Krawczyk-Tyrpy – nakierowane na motywację związków frazeologicznych, jednak sposób ujęcia jest już w nich zgoła inny. Wyraźnie została tu wyeksponowana perspektywa etnolingwistyczna.

Także dwie kolejne krakowskie monografie frazeologiczne dotyczą pól znaczeniowych. Autor w *Językowo-kulturowym obrazie zwierząt utrwalonym w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza (na tle porównawczym)* (Rak 2007b), jak wskazuje sam tytuł, sięgnął po wypracowaną przez lubelskich etnolingwistów (skupionych wokół Jerzego Bartmińskiego i Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej) koncepcję językowego obrazu świata, co pozwala sytuować tę pracę w nurcie etnolingwistyki. Podobnie Popławski w książce *Frazemy z biblijnymi nazwami osobowymi w gwarach polskich* akcentował związek omawianych jednostek z ludową religijnością, co w konsekwencji „może mieć również znaczenie dla analiz o charakterze etnolingwistycznym” (Popławski 2014, 219).

Jak wynika z przedstawionych uwag, frazeologia gwarowa (skupiam się tu na monografiach) jest systematycznie opisywana według kolejnych pól znaczeniowych: nazwy części ciała człowieka (Krawczyk-Tyrpa), nazwy zwierząt (Rak), biblijne nazwy osobowe (Popławski) i nazwy roślin (Katarzyna Bołęba-Bocheńska – praca doktorska). Tak wyodrębniony materiał był charakteryzowany w drodze analizy składnikowej (lingwistyka strukturalna), a teraz dominuje przede wszystkim ujęcie etnolingwistyczne (jest to zresztą jeden z kierunków, w którym rozwija się polska dialektologia).

Perspektywy badań w zakresie frazeologii gwarowej

Najpilniejszą potrzebą w zakresie polskiej frazeologii gwarowej – wielokrotnie już zresztą zgłaszaną – jest przygotowanie słownika obejmującego materiał ze wszystkich polskich gwar. Jest to zadanie trudne z kilku powodów, w tym koncepcyjnych. Okazuje się bowiem, że jednostką słownikową – w związku z bardzo dużą wariacją frazeologiczną obejmującą nie tylko wymianę komponentów, lecz także ekwiwalencję całych modeli semantyczno-składniowych – powinna być jednostka semantyczna, w uproszczeniu znaczenie i pragmatyka (jest to więc ujęcie onomazjologiczne – przymiarką do takiej analizy jest artykuł: Tyrpa, Rak 2010). Tylko w taki sposób można uchwycić

zmiennosc polskiej frazeologii gwarowej i jej geograficzne zróznicowanie (a stąd juź niedaleko do dokládniejszego przyjrzenia się wciãż zaniedbanej kwestii regionalizmów frazeologicznych). Drogã do przygotowania takiego ogólnogwarowego słownika sã słowniki frazeologii gwarowej poszczególnych regionów – Mazowska, Wielkopolski, Małopolski, albo mniejszych jednostek – Podhala, Spiszu, Orawy, Lubelszczyzny, Kielecczyzny etc. Po części juź się to zresztã dokonuje, choć – jeśli idzie o ujęcie leksykograficzne – nadal tradycyjnie, czyli w ujęciu semazjologicznym.

Śmiałą perspektywę badawczą stanowi przygotowanie słownika motywacyjnego (etymologicznego) polskiej frazeologii gwarowej (zapowiedź takiego opracowania, ale obejmującego materiał z polszczyzny ogólnej niedawno zgłosiła Jolanta Ignatowicz-Skowrońska [2020]). Słownik, o którym mowa, ujawniłby bogactwo polskiej frazeologii gwarowej i obecne w niej obce wpływy, nierzadko – zwłaszcza jeśli idzie o kalki – nieuświadomione.

W perspektywach opisu polskiej frazeologii gwarowej mieszczą się takżę monografie tematyczne – poza ciałem człowieka, zwierzętami, nazwami osobowymi z Nowego Testamentu i roślinami sã jeszcze inne, wciãż zaniedbane tematy.

Wszystko to, co podałem w tej części artykułu, powinno być jednak poprzedzone zgromadzeniem odpowiedniego (odpowiednio bogatego i reprezentatywnego) korpusu materiałowego. Bardzo dobre efekty przynoszą w tym względie prace licencjackie i magisterskie studentów pochodzących ze wsi, nikt bowiem nie opracuje lepiej frazeologii gwarowej niź autochton. Wystarczy zwrócić uwagę na to, że użycie niektórych (z perspektywy dialektologicznej zwykle szczególnie ciekawych i cennych) gwarowych jednostek frazeologicznych jest uwarunkowane odpowiednią sytuacją, której nie da się przewidzieć ani wywołać sztucznie w trakcie badań terenowych.

Frazeologia gwarowa „na usługach” innych dziedzin

Każda dyscyplina naukowa na początkowym etapie swojego rozwoju skupia się na samej sobie (określa przedmiot badań, ustala podstawę materiałową i najodpowiedniejsze metody do jej opisu). Nie inaczej było w przypadku frazeologii gwarowej. W niniejszym punkcie zwróć jednak uwagę na to, w jaki sposób badacze z innych dziedzin mogą korzystać z jej osiągnięć.

Materiał z gwar – jak wiadomo – stanowi archiwum języka, tak samo jest w wypadku frazeologii. Ogólnopolskie *zalać ręce* objaśniane jako ‘wygiąć na zewnątrz dłońie splecione palcami (w odruchu rozpaczy); wpaść w rozpacz’ (SJPSzym), które oczywiście jest też znane w gwarach, stanowi przykład frazeologii naturalnej obecnej m.in. w prasłowiańskim języku poetyckim (por. Sierociuk 2001, 2008), o czym przekonuje obecność w folklorze słownym narodów słowiańskich. Dzięki frazeologii ogólnopolskiej i gwarowej można się więc pokusić o badanie prasłowiańskiej frazeologii. Materiał frazeologiczny z gwar jest też oczywiście wykorzystywany przez historyków języka i w pracach z dialektologii historycznej (chodzi tu nie tylko o dawny zasięg leksemów, ale też o cechy fonetyczne, gdyż np. zleksykalizowane w gwarach Gór Świętokrzyskich *niek bedzie*, pozwala poprzeć tezę o szerokim, ogólnomałopolskim

przejściu wygłosowego $-x > -k$, które dziś w zwartym zasięgu znamy tylko z gwar na południe i na zachód od Krakowa). Nie da się badać regionalizmów frazeologicznych bez uwzględnienia zaplecza gwarowego, poza tym frazeologia gwarowa jest wykorzystywana przez etnologów, etnografów i historyków kultury, socjologów wsi i badaczy oralności kultury ludowej polskiej i słowiańskiej. Dokładniej pisałem o tym w dwóch artykułach, obydwa są dostępne w Internecie (Rak 2020a; b).

Zamiast podsumowania – stereotypowe postrzeganie frazeologii gwarowej

Bibliografia prac z zakresu frazeologii gwarowej za lata 1955–2020, którą zestawiłem, obejmuje 152 pozycje (nie ma tutaj wykazywanych przez Tyrpę [2016] słowników i innych opracowań materiałowych, w których frazeologia gwarowa pojawia się jako dodatek lub wyodrębniona całość; te prace w mojej opinii powinny być uwzględniane przy charakterystyce leksykografii gwarowej, w przeciwnym razie w niniejszym wykazie powinniśmy umieszczać wszystkie słowniki gwarowe, w których jest notowana frazeologia). Z perspektywy dokonań dialektologii polskiej i frazeologii ogólnopolskiej nie jest to dużo, ale trzeba tu przypomnieć, że systematyczne badania nad frazeologią gwarową rozpoczęły się 67 lat temu. W większości są to też artykuły (91% wszystkich prac), które nie zawsze docierają do szerokiego grona odbiorców. Wszystko to sprawia, że przez językoznawców (zwłaszcza tych, którzy nie zajmują się dialektologią) frazeologia gwarowa jest postrzegana jako dziedzina niszowa. W konsekwencji tego w syntezach dotyczących frazeologii, np. w artykule Iwony Kosek (2015) *Frazeologia i frazeografia polska w badaniach po 1989 roku* czytamy:

W zestawieniu z pracami wcześniejszymi po 1989 r. słabszy wydaje się nurt badań nad frazeologią gwarową (zwieńczony pod koniec lat osiemdziesiątych monografią A. Krawczyk-Tyrpy [1987]), konsekwentnie rozwijany zwłaszcza w pracach Jerzego Tredera (2005) i Macieja Raka (2007) (Kosek 2015, 46).

Z opinią tą polemizowała już Tyrpa (2016, 14, 24). Dołączę do głosu tej badaczki ilościowe zestawienie z lat 1990–2015 (czyli z okresu, którego dotyczy artykuł Kosek), które pokazuje, że nurt badań nad frazeologią gwarową po 1989 r. nie osłabł.

Tabela 2. Ilościowe zestawienie prac z zakresu frazeologii gwarowej opublikowanych w latach 1955–1989 i 1990–2015

Rodzaj	Prace opublikowane w latach 1955–1989	Prace opublikowane w latach 1990–2015
Słownik	0	2
Monografia	3	6
Artykuł	36	58
Łącznie	39	66

Źródło: opracowanie własne.

Co więcej, dorobek frazeologii gwarowej ostatniego pięciolecia (2016–2020), na który składają się: 1 słownik, 2 monografie oraz 44 artykuły, przekonuje, że mamy do czynienia z ciągłym wzrostem zainteresowania tym działem leksyki gwarowej.

Literatura

- Augustynowicz-Ciecierska H. (1961), *Problemy frazeologiczne w słowniku gwarowym*, „Sprawozdania z Prac Naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN” IV, z. 2, s. 77–84.
- Chlebda W. (1991), *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Opole.
- Chlebda W. (2020), *Frazeologiczne zaplecze językowego obrazu świata*, [w:] *Słowiańska frazeologia gwarowa II*, red. M. Rak, V.M. Mokienko, Biblioteka LingVariów, t. 28, Kraków, s. 63–72, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.05>.
- Dubisz S., Karaś H., Kolis N. (1995), *Dialekty i gwary polskie*, Warszawa.
- Dembowski B. (1894), *Słownik gwary podhalskiej*, Kraków [odbitka z tomu V „Sprawozdań Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie”].
- Dziamka-Lenart G. (2018), *Frazeografia polska. Teoria i praktyka*, Poznań.
- Dziamka-Lenart G. (2020), *Gwarowe słowniki frazeologiczne języka polskiego – przegląd*, [w:] *Słowiańska frazeologia gwarowa II*, red. M. Rak, V.M. Mokienko, Biblioteka LingVariów, t. 28, Kraków, s. 125–136, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.11>.
- EWJP, S. Urbańczyk (red.) (1978), *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- FGW, J. Chojnacki (2018), *Frazeologia gwarowa Wielkopolski północno-wschodniej*, Łódź.
- Górniewicz H. (1975a), *Frazeologia w gwarach w stosunku do języka literackiego na przykładzie gwar malborskich*, [w:] *Słownictwo gwarowe a kultura*, red. M. Karaś, Wrocław, s. 79–84.
- Górniewicz H. (1975b), *Idiomatyzmy frazeologiczne w gwarach malborskich w stosunku do języka ogólnopolskiego*, „Prace Filologiczne”, t. 25, s. 397–406.
- Ignatowicz-Skowrońska J. (2020), *Założenia słownika etymologicznego polskich frazeologizmów*, „Język Polski” 100, nr 4, s. 118–124, doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.4.8>.
- Juralewicz W., Nagłowska A. (1965), *Uwagi o frazeologii cieszyńskiej na podstawie utworów pisarzy ludowych E. Farnika i J. Probosza*, „Językoznawca” 13, s. 32–44.
- KąśILG, J. Kąś (2015-2019), *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej*, t. I–XII, Bukowina Tatrzańska–Kraków–Nowy Sącz.
- KąśSGO, J. Kaś (2003), *Słownik gwary orawskiej*, Kraków (2. wyd. – Kraków 2011).
- Kobylińska J. (1976), *Frazeologia gwarowa w prozie Władysława Orkana*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 58, „Prace Językoznawcze”, s. 105–123.
- Kosek I. (2015), *Frazeologia i frazeografia polska w badaniach po 1989 roku*, „Język Polski” 95, s. 43–54.
- Krawczyk A. (1982), *Frazeologia w „Słowniku gwar polskich”*, „Biuletyn Sławistyczny” VII, s. 33–37.
- Krawczyk A. (1985), *Co wiemy o frazeologii gwarowej?*, „Z Problemów Frazeologii Polskiej i Słowiańskiej” III, s. 129–137.

- Krawczyk-Tyrpa A. (1987), *Frazeologia somatyczna w gwarach polskich. Związki frazeologiczne o znaczeniach motywowanych cechami części ciała*, Wrocław.
- Lewicki A.M. (2007), *Rozwój frazeologii polskiej w ostatnim ćwierćwieczu*, „Problemy frazeologii europejskiej”, t. VIII, s. 9–14.
- Mędelska J., Marszałek M., (2019), *Frazematyka północnokresowa. Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania*, „Język Polski” 99, nr 2, s. 91–102.
- Michow E. (2013), *Studia nad frazeologią somatyczną języka polskiego i bułgarskiego*, Kielce.
- Miodunka W. (1980), *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*, Kraków.
- Pomierska J. (2002), *Prześłowiè samò sã rodzy w głowie. Kaszubskie przysłowia z polskimi odpowiednikami*, Gdańsk.
- Pomierska J. (2013), *Przysłowia kaszubskie. Studium z paremiografii i paremiologii*, Gdańsk.
- Popławski E. (2014), *Frazemy z biblijnymi nazwami osobowymi w gwarach polskich*, Kraków.
- Przymuszała L. (2011), *Stan badań nad polską frazeologią gwarową*, „Studia Slavica” XV, s. 219–226.
- Przymuszała L. (2016), *Miejsce frazeologii w słownikach gwarowych*, „Prace Filologiczne” 6, t. 68, s. 345–356.
- Przymuszała L. (2020), *Opis frazeologii w słowniku gwarowym Jana Karłowicza a późniejsza praktyka leksykograficzna*, [w:] *Leksykografia w różnych kontekstach*, red. M. Bańko, W. Decyk-Zięba, E. Rudnicka, Warszawa, s. 215–225.
- Rak M. (2006), *Frazeologia gwarowa w ujęciu leksykograficznym – problemy i postulaty*, „Język Polski” 86, z. 1, s. 11–19.
- Rak M. (2007a), *Frazeologia gwar Podtatrza w kontekście frazeologii słowackiej (z zagadnień frazeologii porównawczej)*, „LingVaria”, nr 1 (3), s. 103–113.
- Rak M. (2007b), *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza (na tle porównawczym)*, Kraków.
- Rak M. (2020a), *Do czego się przydaje frazeologia gwarowa?*, [w:] *Słowiańska frazeologia gwarowa II*, red. M. Rak, V.M. Mokienko, Biblioteka LingVariów, t. 28, Kraków, s. 13–20, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.01>.
- Rak M. (2020b), *Frazematyka gwarowa a badania z zakresu socjologii wsi (na materiale podhalańskim)*, „Науковий Вісник Ужгородського Університету”. Серія Філологія 2 (44), s. 288–293. DOI: 10.24144/2663-6840/2020.2(44).288–293.
- Rak M. (2021), *Polska frazematyka gwarowa – stan badań (za pięciolecie 2015–2020), metody i perspektywy*, [w:] *Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje / Wartości w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków*, red. K. Rutkowska, S. Niebrzegowska-Bartmińska, Vilnius–Liublinas, s. 229–241, <http://org/10.15388/VLLP.2021.14>.
- Rak M., Mokienko V.M. (red.) (2020), *Słowiańska frazeologia gwarowa II*, Biblioteka LingVariów, t. 28, Kraków.
- Rak M., Sikora K. (red.) (2016), *Słowiańska frazeologia gwarowa*, Biblioteka LingVariów, t. 23, Kraków.
- Rembiszewska D.K. (2016), *Zarys koncepcji słownika frazeologizmów w polszczyźnie lokalnej północnego Podlasia*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe – tradycja i nowatorstwo*, red. D.K. Rembiszewska, Łomża–Warszawa, s. 217–222.
- SFGD, M. Rak (2005), *Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich*, Kraków.

- SFŚl, L. Przymuszała (2013), *Słownik frazeologizmów i typowych połączeń wyrazowych w gwarach śląskich*, Opole.
- SGP PAN, *Słownik gwar polskich*, t. I–X, red. M. Karaś (*Źródła*, t. I), J. Reichan (t. II–IX, z. 2), S. Urbańczyk (t. II–V), J. Okoniowa (t. VI–IX, z. 2), B. Grabka (t. VII–X, z. 2), R. Kucharzyk (t. IX, z. 2 – t. X, z. 2), Wrocław–Warszawa–Kraków 1977–1991 (t. I–III), Kraków 1992–2019 (t. IV–X, z. 2).
- Sierociuk J. (2001), *Czy istniał prastłowiański język poetycki?*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 8, Poznań, s. 127–137.
- Sierociuk J. (2008), *Czy pierwsi twórcy literatury polskiej mogli mieć wzorce rodzime*, „LingVaria” III, nr 1 (5), s. 99–107.
- SJPSzym, *Słownik języka polskiego*, t. 1–3, red. M. Szymczak, Warszawa 1978–1981, wersja CD.
- SKarł, J. Karłowicz (1900–1911), *Słownik gwar polskich*, t. I–VI (t. IV–VI do druku przygot. J. Łoś), Kraków.
- Sychta B. (1955), *Element morski w kaszubskiej frazeologii*, „Język Polski” 35, z. 1, s. 1–8.
- SWJP, *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 1996.
- Szydłowska N. (red.), 2008, *Mądrość jako wartość w przysłowiach ludowych. Materiały z badań*, Białystok.
- Ścigalska B. (2011), *Przysłowia ludowe mądrością polskiej wsi*, Kraków.
- Treder J. (1986), *Ze studiów nad frazeologią kaszubską (na tle porównawczym)*, Gdańsk.
- Treder J. (1989), *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje (na tle porównawczym)*, Wejherowo.
- Treder J. (1991), *Nowa dziedzina badawcza: frazeologia gwarowa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu”, „Językoznawstwo” XIII, s. 501–506.
- Tyrpa A. (2016), *Co wiemy o frazeologii gwarowej w 2015 r.?*, [w:] *Słowiańska frazeologia gwarowa*, red. M. Rak, K. Sikora, Biblioteka LingVariów, t. 23, Kraków, s. 13–30, [http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/139206133/BLV_23_M_Rak-%2C+K_Sikora_\(red.\)_S%C5%82owia%C5%84ska_frazeologia_gwarowa_ebook.pdf/26650-b2a-1a48-4c02-b30a-c2f30766f355](http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/139206133/BLV_23_M_Rak-%2C+K_Sikora_(red.)_S%C5%82owia%C5%84ska_frazeologia_gwarowa_ebook.pdf/26650-b2a-1a48-4c02-b30a-c2f30766f355).
- Tyrpa A., Rak M. (2010), *Onomazjologiczne ujęcie frazematyki gwarowej*, [w:] *Język polski – wczoraj, dziś, jutro...*, red. B. Czopek-Kopciuch, P. Żmigrodzki, Kraków, s. 351–358.
- Tyrpa A., Rak M. (2015), *Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej*, „Problemy Frazeologii Europejskiej”, t. X, s. 9–25.
- Tyrpa A., Rak M. (2016), *Pol'skaâ dialektnaâ frazemika v onomasiologičeskoj predstavlenii*, [w:], *Slavânskaâ dialektnaâ leksikografîâ 2*, red. S.A. Myznikov, O.N. Krylova, I.V. Baklanova, Sankt-Peterburg, s. 215–228.